

УДК 7.071.2-053.2:7.071.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-2-7>**Лю КЕСІНЬ,***orcid.org/0009-0005-6115-1464**аспірантка кафедри інструментального виконавства та оркестрового диригування
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) 346965205@qq.com*

ДИТЯЧИЙ МИСТЕЦЬКИЙ КОЛЕКТИВ ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Метою статті є висвітлення особливостей діяльності, спільних для різних типів дитячих колективів мистецько-виконавського спрямування. Актуалізовано питання комунікації у творчому процесі. Як основний вид комунікації у статті виокремлено комунікацію колективу і його керівника. Обрано аспект вибору керівником оптимального індивідуального стилю керівництва дитячим творчим колективом, що залежить від специфіки діяльності колективу і підготовленості керівника. У площину дитячої колективної мистецької діяльності – музичної, театральної, хореографічної – спроектовано поняття творчості і творчий процес. Проаналізовано різні тлумачення «творчості» в наукових джерелах в контексті дитячого мистецького колективу (творчість з позиції новизни, розумових здібностей, творчих і мистецьких здібностей, міри прояву тощо). Також в контексті різних видів мистецької діяльності колективу розглянуто різні типи множинного інтелекту (за Гарднером). Описано основні характеристики діяльності дитячих мистецьких колективів різного виконавського спрямування (музичні – хорові, інструментальні; театральні – драматичні, дитячої опери, лялькові тощо; хореографічні – на основі опанування різних видів хореографії; фольклорні). Актуалізовано зв'язок успішності діяльності із розумінням керівником дитячого мистецького колективу сутності феномену творчості. Підкреслено зв'язок феномену творчості та вимог до керівництва таким колективом. Зроблено висновок щодо вимог до інтегральної підготовки керівника дитячого творчого колективу. Наголошено, що важливим для подальших досліджень є досить складне поняття авторитету керівника дитячого мистецького колективу як цілісного творчого організму.

Ключові слова: *дитячий мистецький колектив, керівник дитячого творчого колективу, мистецька виконавська творчість, різновиди дитячих творчих колективів, творчі здібності, творчість, художня комунікація.*

Liu KEXIN,*orcid.org/0009-0005-6115-1464**PhD student at the Department of Instrumental Performance and Orchestral Conducting
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
(Kyiv, Ukraine) 346965205@qq.com*

CHILDREN'S ART GROUP AS A SUBJECT OF THE CREATIVE PROCESS

The purpose of the article is to highlight the peculiarities of activities common to different types of children's artistic and performing groups. The issue of communication in the creative process is actualised. As the main type of communication, the article highlights the communication between the collective and its leader. The aspect of the leader's choice of the optimal individual style of leadership of a children's creative team, which depends on the specifics of the team's activities and the leader's preparedness, is selected. The concepts of creativity and creative process are projected into the plane of children's collective artistic activity – musical, theatrical, choreographic. Different interpretations of 'creativity' in scientific sources in the context of a children's artistic group are analysed (creativity from the standpoint of novelty, mental abilities, creative and artistic abilities, degree of manifestation, etc.) Also, in the context of different types of artistic activities of the collective, different types of multiple intelligence (according to Gardner) are considered. The main characteristics of children's artistic groups of different performing directions (musical – choral, instrumental; theatrical – dramatic, children's opera, puppetry, etc.; choreographic – based on mastering various types of choreography; folklore) are described. The connection between the success of the activity and the understanding of the essence of the phenomenon of creativity by the head of the children's art collective is actualised. The connection between the phenomenon of creativity and the requirements for managing such a team is emphasised. A conclusion is made about the requirements for the integral training of the head of a children's artistic group. It is emphasized that the rather complex concept of the authority of the leader of a children's art collective as a holistic creative organism is important for further research.

Key words: *children's art collective, head of children's art collective, artistic performing creativity, types of children's art collectives, creative abilities, creativity, artistic communication.*

Постановка проблеми. У сучасному світі все більше актуалізується проблема комунікації, що в мистецькій площині має два основні виміри – комунікації із творами і міжособистісної комунікації. Якщо йдеться про діяльність творчого колективу, то питання комунікації додат-

ково конкретизується як партнерство учасників колективу, партнерство із глядачами й слухачами тощо, і особливо – про партнерство між колективом і його творчим керівником, про індивідуальний стиль керівництва колективом, від чого значною мірою залежить успіх діяльності. У проєкції на діяльність дитячого колективу додатково виокремлюються аспекти суб'єктності дитини в навчально-творчому процесі, що спрямовує особистісний розвиток, висвітлює важливі для кожної дитини питання лідерства, самореалізації і самоствердження тощо. Відтак, ці проблеми значною мірою пов'язані із специфікою творчого процесу загалом і конкретно в певному різновиді колективу, що має спрямовувати готовність керівника до оптимального керівництва таким колективом, а отже й визначати конкретні аспекти підготовки майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти феномену творчості і творчого потенціалу особистості досить тривалий час перебувають у полі зору дослідників (В. Барко, І. Бех, О. Завгородня, Н. Карпенко, О.Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, С. Лазаревський, В. Панок, В. Рибалка, В. Роменець, П. Торренс та ін.). Питання комунікації, зокрема й у мистецтві також розкривається ученими (О. Берегова, О. Злотник, О. Комаровська, О. Кравчук, О. Сокол та ін.). Важливими в контексті зазначеної проблеми є дослідження специфіки творчості в певному виді мистецтва (О. Комаровська, О. Сокол, П. Фриз та ін.)

Так само діяльності дитячого колективу як творчої одиниці освітнього процесу і конкретно колективу певного жанрового спрямування також приділяється увага (Л. Белименко, В. Лабунець, Л. Опарик, Л. Паньків, Н. Перцова, Т. Потапчук та ін.). Однак, дослідники більше зосереджуються на методичних аспектах роботи з дитячими колективами і значно менше висвітлюють ті аспекти, які можуть оптимізувати підготовку майбутнього керівника до роботи з колективом як цілісним творчим організмом, у якому кожен учасник – самостійний суб'єкт.

Отже, **мета статті** – висвітлити особливості діяльності, спільні для різних типів дитячих колективів виконавського спрямування, в контексті феномену творчості з огляду на специфіку вимог до керівництва таким колективом.

Для керівництва діяльністю дитячого колективу важливо розуміти сутність поняття «творчий процес», яке невід'ємне від поняття «творчого колективу» і має специфіку залежно від різновиду творчої діяльності, одним із яких є діяльність у мистецтві. Разом із тим, це поняття містить і спільні для усіх видів творчості параметри.

Узагальнений опис творчості і творчої особистості подають В. Барко, В. Панок, С. Лазаревський, зазначаючи, що «творчість – це завжди вихід за межі заданого». Творчі люди завжди вирізняються «різкими відхиленнями» від стереотипів і того, що називають «загальноприйнятим» (Барко, Панок, Лазаревський, 2000: 7).

Категорія творчості і творчого процесу найбільш детально вивчається психологією, однак і в цих межах існує спектр визначень феномену, які висвітлюють різні його грані. До прикладу, Н. Карпенко наводить класифікацію визначень різних дослідників, здійснену свого часу дослідником проблем творчості і креативності П.Е. Торренсом (Карпенко, 2016: 6-8), а саме це:

- визначення, що ґрунтуються на продукуванні новизни як власне критерії творчості (М. Генле, А. Ребер, О.І. Тьорстон, М. Стайн); причому новизна для конкретної особистості, яка відкриває нове для себе, на наш погляд, має сутнісне значення саме для дитячої творчості і має враховуватися в роботі із дитячим мистецьким колективом;

- визначення в яких «творчість» містить зміст, протилежний до конформізму як відсутності власної моделі вибудовування діяльності (Р. Крачфілд, Є. Старквезер, Р. Уілсон); тут, на наш погляд, і виявляється сміливість мислення і рішень, що в принципі притаманно дітям, особливо в старшому дошкільному, молодшому шкільному віці;

- визначення творчості як процесуального феномену (Ч. Сірмен, Г. Уоллес, А. Осборн та ін.); що важливо для розуміння діяльності дитячого колективу мистецького виконавського спрямування; ця позиція суголосна специфіці мистецької діяльності (музичної, театральної, хореографічної) з огляду на множинність і варіативність мистецьких виконавських інтерпретацій, пошуку способів втілення індивідуального оригінального художнього задуму, що суттєво і для дитячого художнього мислення;

- визначення з позиції розумових здібностей (Дж. Гілфорд), оскільки саме інтелектуальні здібності забезпечують творчі досягнення; зауважимо, що поняття «інтелектуальні здібності» охоплюють не лише прояви творчості в точних науках (математика, фізика тощо), а й власне художньо-творчі сфери. Додамо: з цього приводу доречно згадати й теорію множинного інтелекту за Г. Гарднером (Gardner, 2006), де практично всі дев'ять виокремлених ученим типів інтелекту безпосередньо проєктуються на творчий процес у дитячому колективі, зокрема мистецькому: власне музичний; візуально-просторовий (важливий і для музичної, і для театральної, хореографічної творчості), лінгвістичний (важливий для аналітико-інтерпретаційної діяль-

ності, для декодування знакової фіксації художніх текстів – вербальної, пластичної, нотної тощо), тілесно-кінестетичний (невід’ємний від усіх видів мистецької діяльності з різними проявами, що притаманні саме конкретній діяльності – сценічно-руховій, музично-виконавській, танцювальній тощо); логіко-математичний (важливий для чуття композиції, форми творів, зокрема й тих, що розгортаються в часі, мають свою логічну процесуальну структуру і художньо-образну драматургію); міжособистісний (розвиненість якого і виявляє себе у вмінні чути партнера під час виступу на сцені, репетицій, у заходженні художнього інтерпретаційного рішення тощо); внутрішньо особистісний (пов’язаний із саморозумінням і самоконтролем, що важливо під час самопрезентацій, виступів на сцені, із самооцінюванням); натуралістичний (як чуття втіленої в мистецтві єдності Всесвіту і людини тощо); екзистенційний (важливий для прояву здатності рефлексії – художньої і саморефлексії); – визначення творчості з позиції її рівнів (К. Тейлор).

До цього слід додати й психологічну теорію творчості В. Роменця (Роменець, 2004), відповідно до якої творчість постає як процес самовираження особистості і засіб самопізнання, розглядається невід’ємно від смислу життя людини-творця. Зауважимо: погляди В. Роменця на творчість як віддзеркалення творення людини як найкраще сполучається із проблемою творчого процесу в дитячому мистецькому колективі і має бути враховано його керівником як розуміння і впровадження в комунікації з колективом і в самому колективі життєтворчих смислів через мистецьку діяльність.

Цікавими є дослідження В. Моляко, який розглядає психологію творчості як парадигму *конструктивної* діяльності людини, проставляючи акценти на дослідженні проявів творчого мислення суб’єкта в умовах інформаційного дискомфорту (Моляко, 2021), що є актуальним, якщо розуміти розуміти «мистецьку інформацію» як художній текст, який потребує «трансляції» від творця до реципієнта та художньо-образного тлумачення кожним, хто з ним має справу; зауважимо, що І. Бех (Бех, 2012), О. Комаровська (Комаровська, 2020) розглядають таку «інформацію» стосовно мистецтва не як сукупність відомостей *про* мистецтво, а як «емоційні імпульси», що слугують основою для прояву творчості в інтерпретації твору. У зв’язку з цим О. Комаровська виокремлює декілька взаємопов’язаних шаблів художньої комунікації, які притаманні творчому процесу в будь-якому виді мистецької діяльності: як кому-

нікація реципієнта з твором мистецтва, з митцем через твори, «навколо» творів мистецтва як спілкування реципієнтів між собою, саморефлексія реципієнта (Художня комунікація..., 2024: 11). Як зазначає О. Кравчук, «завдяки багаторівневості та образно-символічній сутності форм художньої комунікації можливо досягнути та здійснити перетікання фізичної дійсності через образно-чуттєву сферу у безмежність семіотичного та семантичного простору культури (Кравчук, 2023: 109).

Так чи інакше, у творчому процесі, незалежно від сфери творчості, відбувається взаємодія суб’єкта творчості зі світом – через діяльність суб’єкта або ж суб’єкта у взаємодії з іншими суб’єктами творчого процесу.

Аксіоматично, що стосовно діяльності дитячого творчого мистецького колективу творчістю є й процес інтерпретації заданого автором художнього тексту, і власне результат, який презентує такий рівень художньо-інтерпретаційного опрацювання тексту, котрий може бути представлений на публіку.

Важливим аспектом є спрямування діяльності дитячого колективу на розвиток творчих здібностей суб’єктів творчого процесу (крім суто мистецьких у певному виді мистецтва і діяльності). У зв’язку із цим зазначимо, що єдиного визначення творчих здібностей і їхньої природи досі не знайдено. Учені вказують на три основні підходи до вивчення проблеми творчих здібностей, зокрема з погляду їх діагностування (Барко, Панок, Лазаревський, 2000). А саме:

Творчих здібностей взагалі не існує як таких; натомість у процесі будь-якої діяльності стимулом постають мотивація, цінності, особистісні риси (А. Маслоу та інші). Зауважимо, що саме пізнавальна мотивація виявляє себе в певному виді діяльності (на що вказує, зокрема О. Комаровська, досліджуючи різновиди художньої обдарованості дітей (Комаровська, 2014).

Творчі здібності, або креативність, є самостійним фактором, незалежним від інтелекту (Д. Гілфорд, К. Тейлор, Е.П. Торренс); залежно від рівня IQ креативність та інтелект можуть становити єдиний чинник; звідси висновок на підставі теорії «інтелектуального порогу» П.Е. Торренса про те, що не існує творців з низьким інтелектом, але існує ймовірність бути інтелектуалом з низькою креативністю. Також вкажемо на тлумачення креативності як внутрішньої особистісної якості, стану особистості, що є детермінантою творчого ставлення людини до світу і реалізується в особливому типі її поведінки, коли дитина творить, оскільки «не може не творити» (Комаровська, 2014: 45-46).

Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей і навпаки при тому, що не існує творчості людини як специфічної форми її психічної активності (Д. Векслер, Г. Айзенк, Р. Стернберг, Л. Термен).

Зрозуміло, що коротко окреслені загальні орієнтири феномену творчості для готовності до керівництва дитячим колективом мають бути спроектовані в площину специфіки конкретного різновиду мистецької діяльності (музичний, театральний, хореографічний колективи тощо), кожен із яких структурується ще в низку різновидів кожен зі своєю специфікою.

Наприклад, дитячий *музичний* колектив може бути інструментальним або вокально-інструментальним ансамблем, оркестром (симфонічним, духовим, естрадним, джазовим, камерним струнним тощо), хором (дівоchim хором, хором хлопчиків, змішаного складу).

Дитячий *театральний* колектив може бути театром драматичним або ляльковим (причому працювати з різними типами ляльок), театром тіней, театром пантоміми, дитячою оперою, естрадним театральним колективом, театром пісні, театром моди, театром історичних реконструкцій тощо.

Дитячий *хореографічний* колектив також може зосереджуватися на опануванні народного/народно-сценічного танцю, бального сучасного або історико-побутового танцю, класичної або сучасної, або естрадної, джазової хореографії; вивчати так звані «вуличні» танці тощо; зосереджуватися на одному або кількох напрямках; мати орієнтиром постановки танцювальних номерів-мініатюр або хореографічні та балетні вистави.

Фольклорні дитячі творчі колективи можуть зосереджувати діяльність на опануванні народно-пісенного багатства своєї культурної спадщини, освоєння специфічного музичного інструментарію і виконання інструментальної музики, танцювального фольклору, обрядових дійств як прообразу театрального мистецтва тощо; як правило, більшість дитячих музичних фольклорних колективів поєднують пісенну та інструментальну складові; значну увагу приділяють вивченню автентичного матеріалу, а також невід'ємного від нього народного костюму, танцювально-рухового багатства певного краю або регіону, опановують і відтворюють на сцені сценарії обрядів тощо. Танцювальні колективи подібно до музичних також занурюються в специфіку танців певного регіону або краю – специфічну пластику і музичну складові, костюми,

характерні сюжети танців; вивчають танець в обрядових дійствах, у поєднанні з пісенним фольклором і музичними інструментами тощо. Дієвою складовою діяльності фольклорних колективів є фольклорні експедиції (на жаль в Україні ця можливість обмежена у зв'язку з воєнною агресією РФ), зустрічі з митцями-носіями фольклорної традиції, перегляд відеозаписів тощо.

В усіх наведених різновидах дитячого творчого колективу «працюють» як загальні виміри, так і суто конкретні детермінанти, які формують художнє пізнання і творення колективом спільного творчого художнього «продукту», що має специфіку в різних видах колективів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. По-перше, вибудовування керівником художньої і міжособистісної комунікації в дитячому мистецькому колективі не буде успішним поза глибоким розумінням специфіки творчого процесу і особливостей розвитку творчого потенціалу кожного суб'єкта в певному напрямі мистецької діяльності. По-друге, професійна підготовка керівника колективу має охоплювати мистецтвознавчу підготовку в напрямі діяльності колективу та щодо зв'язків певного виду мистецтва з іншими мистецтвами, орієнтування в мистецьких здобутках певного напрямку виконавської діяльності, володіння виконавськими вміннями, знаннями з режисерсько-постановчої роботи, композиції (створення, аранжування, постановка голосу – музиканти, режисерські й балетмейстерські знання та вміння, орієнтування в музичному матеріалі, обізнаність у стилях та історії моди тощо – у сценічних видах творчих колективів). По-третє, до поля зору керівника входять і знання з вікової психології та фізіології, анатомії тощо передусім для успішної діяльності в певному різновиді творчого колективу. По-четверте, перед керівником має постати завдання здійснення наскрізного моніторингу змін, які відбуваються в учасників колективу, що сприяє розумінню траєкторії їхнього особистісного становлення, поза чим неможливо вибудувати і впливати на конструктивні партнерські взаємини в колективі.

Важливим для подальших досліджень є досить складне поняття авторитету керівника дитячого мистецького колективу як цілісного творчого організму. Адже від авторитету керівника залежить успішність діяльності колективу, який зазвичай обирається дитиною добровільно, а участь у ньому не є обов'язковою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В.І., Панок В.Г., Лазаревський С.В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі. *Методичні рекомендації для практикуючих психологів*. Київ-Тернопіль, 2000. 30 с.
2. Бех І. Своєрідність художньої творчості особистості: психологічні акценти. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 1. С. 20–21.
3. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
4. Комаровська О. Художнє пізнання та емоційний інтелект особистості: точки перетину в контексті мистецької освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2020. (1(3)). С. 71–78.
5. Комаровська О.А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток. Івано-Франківськ, НАІР, 2014. 412 с.
6. Кравчук О.Г. Сприймання комунікативних кодів мистецтва як базовий рівень здійснення художньої комунікації. *Наукові записки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II*, Академії культури і мистецтв. *Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 3. С. 108–113.
7. Моляко В. О. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.]; за ред. В. О. Моляко. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.
8. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. 3-тє вид. К.: Либідь, 2004. 288 с.
9. Художня комунікація у віртуальному медіапросторі: зміст та організація естетичного виховання учнівської молоді: методичний посібник / Комаровська О. А., Власова В. Г., Миропольська Н. С., Ничкало С. А., Руденко І. В.; за ред. О. А. Комаровської. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 108 с.
10. Gardner, Howard. *Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice*, Basic Books. 2006. 320 p.

REFERENCES

1. Barko V.I., Panok V.H., Lazarevskiy S.V. (2000). *Psycholoho-pedahohichna diahnostyka tvorchoho potentsialu osobystosti uchnia v navchalno-vykhovnomu protsesi* [Psychological and pedagogical diagnostics of the creative potential of a student's personality in the educational process]. *Metodychni rekomendatsii dlia praktykuiuchykh psykholohiv*. Kyiv-Ternopil. 30 s. [in Ukrainian].
2. Bekh I. (2012). *Svoieridnist khudozhnoi tvorchosti osobystosti: psykholohichni aktsenty* [The uniqueness of artistic creativity of a person: psychological accents]. *Mystetstvo ta osvita*. № 1. S. 20–21. [in Ukrainian].
3. Karpenko N. A. (2016). *Psykholohiia tvorchosti: navch. Posibnyk* [Psychology of creativity: a textbook]. Lviv: LvDUVS. 156 s. [in Ukrainian].
4. Komarovska O. (2020). *Khudozhnie piznannia ta emotsiinyi intelekt osobystosti: tochky peretynu v konteksti mystet-skoi osvity* [Artistic cognition and emotional intelligence of a person: points of intersection in the context of art education]. *Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. (1(3)). S. 71–78. [in Ukrainian].
5. Komarovska O.A. (2014). *Khudozhno obdarovana osobystist: sutnist, realii, rozvytok* [Artistically gifted personality: essence, realities, development]. Ivano-Frankivsk, NAIR. 412 s. [in Ukrainian].
6. Kravchuk O.H. (2023). *Sprymannia komunikatyvnykh kodiv mystetstva yak bazovyi riven zdiisnennia khudozhnoi komunikatsii* [Perception of communicative codes of art as a basic level of artistic communication]. *Naukovi zapysky Zakarpatskoho uhorskoho instytutu imeni Ferentsa Rakotsi II, Akademii kultury i mystetstv. Serii: Pedahohichni nauky*. Vyp. 3. S. 108–113. [in Ukrainian].
7. Moliako V.O. (2021). *Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v informatsiino-virtualnomu prostori subiekta* [Functioning of creative thinking in the informational and virtual space of the subject] / V. O. Moliako, Yu. A. Hulko, N. A. Vahanova [ta in.]; za red. V. O. Moliako. Kyiv – Lviv : Vydavets Viktoriia Kundelska. 194 s. [in Ukrainian].
8. Romenets V.A. (2004). *Psykholohiia tvorchosti: Navch. Posibnyk* [Psychology of creativity: Textbook]. 3-tie vyd. K.: Lybid. 288 s. [in Ukrainian].
9. *Khudozhnia komunikatsiia u virtualnomu mediaprostori: zmist ta orhanizatsiia estetychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi: metodychnyi posibnyk* [Artistic communication in the virtual media space: content and organization of aesthetic education of students: methodical manual] / Komarovska O. A., Vlasova V. H., Myropolska N. Ye., Nychkalo S. A., Rudenko I. V.; za red. O. A. Komarovskoi. Ivano-Frankivsk: NAIR, 2024. 108 s. [in Ukrainian].
10. Gardner, Howard. (2006) *Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice*, Basic Books. 320 p.